

Statistiek

De conjunctuur in 1994

Het jaar 1994 laat een duidelijk economisch herstel zien. De groei wordt vooral gedragen door een aantrekkende buitenlandse handel. De consumptie en de investeringen groeien ook, maar minder. Deze ontwikkelingen hebben nog niet geleid tot een daling van de werkloosheid.

Groei trekt aan in 1994

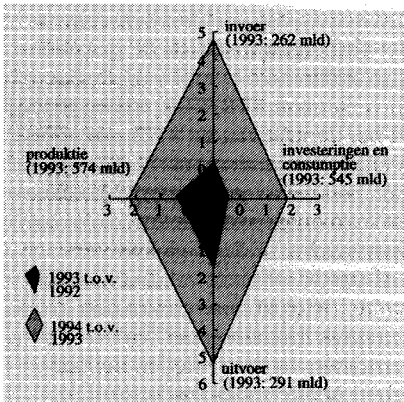
Het volume van het bruto binnenlands produkt (bbp) is dit jaar 2,2% groter dan in 1993. Vorig jaar nam het bbp met 0,4% toe. De ontwikkeling van het bbp wordt veelal gezien als graadmeter van economische groei. Na het topjaar 1989 zijn de groeicijfers van het bbp ieder jaar verder afgenomen. Aan deze ontwikkeling komt dit jaar een einde. In de periode 1990-1994 bedraagt de toename van het bbp gemiddeld 2,1%. Dit is iets hoger dan het gemiddelde over de periode 1980-1989 (1,7%). Het groeicijfer voor de jaren tachtig bleef, mede door de economische inzinking in de beginjaren van dat decennium, duidelijk achter bij de stijgingen in voorgaande decennia. In de jaren zeventig was de groei dubbel zo hoog en in de jaren zestig zelfs drie maal zo hoog als in het tijdvak 1980-1989.

Middelen en bestedingen

De aantrekkende economie van 1994 kan ook geïllustreerd worden aan de

hand van de ontwikkeling van de 'middelen' en 'bestedingen'. In figuur 2 is dit in beeld gebracht. De middelen worden gevormd door goederen en diensten die ofwel in het binnenland zijn geproduceerd (bbp) ofwel uit het buitenland zijn betrokken (invoer). De bestedingen geven aan hoe de beschikbare goederen en

Figuur 2. Middelen en bestedingen (volumegroei in procenten)

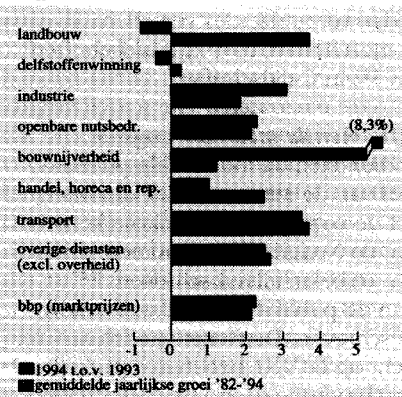

diensten worden gebruikt. Deze kunnen worden uitgevoerd, of in het binnenland hun finale bestemming vinden (nationale finale bestedingen). Deze laatste zijn te verdelen in consumptie door gezinnen en overheid en in investeringen door bedrijven en overheid. Voor de vier in de grafiek opgenomen macro-totalen overtreft de groei dit jaar duidelijk die van 1993. Vorig jaar lag de groei van de meeste macro-totalen nog dicht bij het nulpunt.

Forse groei bouwnijverheid

Van de meeste in figuur 3 onderscheiden bedrijfstakken is de groei van de toegevoegde waarde in 1994 groter dan die in 1993. Uitzonderingen hierop vormen de landbouw en de delfstoffenwinning. In beide bedrijfstak-

Figuur 3. Procentuele groei bbp naar bedrijfstakken (volume)

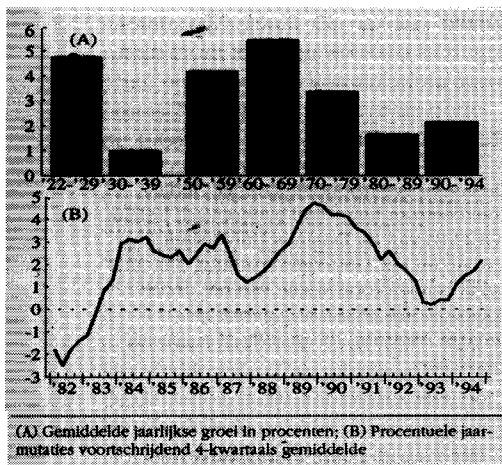

ken zijn er dit jaar geringe volumedalingen. Vorig jaar kende de landbouw nog de grootste stijging. De bouwnijverheid is dit jaar de bedrijfstak met de hoogste volumegroei. Vergeleken met 1993 ligt de toegevoegde waarde 8% hoger. Dit komt mede door een forse toename van de in het buitenland uitgevoerde werkzaamheden. De bouw herstelt hiermee van de inzinking in de voorgaande drie jaren. Ook in de industrie is dit jaar een duidelijk herstel opgetreden. In vergelijking met een jaar eerder is de toegevoegde waarde 3% gestegen. Evenals in de bouw was er in de industrie vorig jaar nog een volumedaling. De transportsector, al jaren één van de snelste groeiers, toont dit jaar eveneens een toename van de toegevoegde waarde van 3%.

Handel: duidelijke verbetering

De cijfers over de in- en uitvoer van goederen en diensten laten dit jaar een duidelijke keer ten goede zien. Het volume van zowel de invoer als de uitvoer is 5% groter dan in 1993. In de periode 1989-1993 zijn de jaarlijkse groeicijfers voortdurend afgenomen. Vorig jaar was het volume van de invoer van goederen en diensten vrijwel even groot als in 1992. Het uitvoervolume lag in 1993 nog 2% boven het niveau van een jaar eerder. De groei van de in- en uitvoer in 1994 ligt ongeveer in dezelfde orde van grootte als de gemiddelde groei in het tijdvak 1982-1994. De cijfers van de buitenlandse goederenhandel over 1993 en 1994 moeten met enige voorzichtigheid genterpreteerd worden. Ze hebben namelijk een grotere onzekerheidsmarge dan in voorgaande jaren. Dit heeft te maken met het wegvallen van de dou-

Figuur 1. Bruto binnenlands produkt (volume)

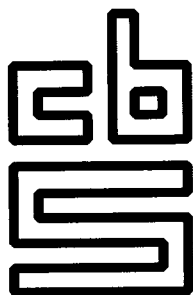

(A) Gemiddelde jaartijks groei in procenten; (B) Procentuele jaarmutaties voortschrijdend 4-kwartaals gemiddelde

aneformaliteiten aan de binnengrenzen van de Europese Unie.

Gezinsconsumptie blijft achter

Het volume van de consumptieve bestedingen door gezinnen is dit jaar 1,5% groter dan in 1993. Vorig jaar was er een toename van 0,7%. In het tijdvak 1991-1993 zijn de groeicijfers van de gezinsconsumptie voortdurend afgenomen. Per hoofd van de Nederlandse bevolking komt de groei van de consumptie dit jaar uit op bijna 1%. De groei van de gezinsconsumptie blijft in 1994 iets achter bij die van het bbp. In de voorgaande drie jaren overtrof de stijging van de consumptieve bestedingen nog die van de productie. Van de onderscheiden consumptiecategories zijn de bestedingen aan duurzame goederen vrijwel even hoog als vorig jaar. In 1993 was er nog een daling van ruim 2% ten opzichte van 1992. De ontwikkeling van de categorie duurzame goederen wordt dit jaar vooral beïnvloed door de in vergelijking met vorig jaar fors toegenomen aankopen van personenauto's. Als deze aankopen niet worden meegerekend, dalen de bestedingen aan duurzame goederen dit jaar. De consumptie van voedings- en genotmiddelen is in 1994 bijna 1% groter dan vorig jaar. Vorig jaar was van groei nauwelijks sprake. De toename van de bestedingen aan genotmiddelen (zoals dranken en zoetwaren) overtreft in 1994 die van de voedingsmiddelen (zoals aardappelen, groenten en fruit). De uitgaven aan overige goederen en diensten – veruit de grootste categorie – nemen dit jaar met 2% toe. Vorig jaar lag de groei van deze categorie (zoals financiële,

medische en woningdiensten) in dezelfde orde van grootte.

Het vertrouwen van de consumenten in de ontwikkeling van de economie is dit jaar duidelijk toegenomen. Van de vijf vragen die aan de indicator van het consumentenvertrouwen ten grondslag liggen, werden voornamelijk de twee vragen naar de algemeen economische situatie over de eerste elf maanden duidelijk positiever beantwoord dan vorig jaar.

Investerings: toename in 1994

Het volume van de bruto investeringen in vaste activa is dit jaar bijna 2% groter dan in 1993. Vorig jaar bleef, voor het eerst na tien jaar, het investeringsvolume achter bij dat van het voorafgaand jaar. De groei over 1994 is de hoogste na 1989. Dit jaar lieten vooral de investeringen in vervoermiddelen een forse stijging zien. Vorig jaar werd voor deze categorie nog de grootste volumedaling gemeten. Ook de investeringen in woningen zijn in 1994 duidelijk groter dan een jaar eerder. In gebouwen werd daarentegen minder geïnvesteerd. Ook in 1992 en 1993 kende de categorie gebouwen een daling. De investeringen in grond-, weg- en waterbouwkundige werken zijn in vergelijking met vorig jaar iets toegenomen. De aankopen van machines – de grootste categorie – zijn dit jaar 4% kleiner dan in 1993.

Industrie: forse stijging bezettingsgraad

De bezettingsgraad van de productie-installaties in de industrie is dit jaar fors gestegen. Gemiddeld over de eerste drie kwartalen van dit jaar kwam de bezettingsgraad uit op 83,5%. Dit is duidelijk hoger dan het gemiddelde over 1993 als geheel (80,7%). In de periode 1990-1993 werden jaarlijks uitsluitend dalingen waargenomen. De toegenomen bezettingsgraad hangt samen met de

gunstige productie-ontwikkeling dit jaar (zie figuur 4).

Over de eerste drie kwartalen van 1994 werden in alle industriële bedrijfsklassen stijgingen van het produktievolume waargenomen. Vorig jaar bereikte geen van de bedrijfsklassen het niveau van een jaar eerder. In het tijdvak januari-september 1994 werd de grootste stijging gemeten in de chemische industrie. Ook in de hout- en bouwmaterialenindustrie en in de elektrotechnische industrie was de groei hoog. De gestegen productie ging dit jaar samen met een duidelijke verbetering van de beoordeling van de orderpositie door de industriële ondernemers. Na vier jaren waarin de beoordeling op jaarbasis voortdurend is verslechterd, heeft zich in de eerste tien maanden van dit jaar een duidelijke kentering voorgedaan.

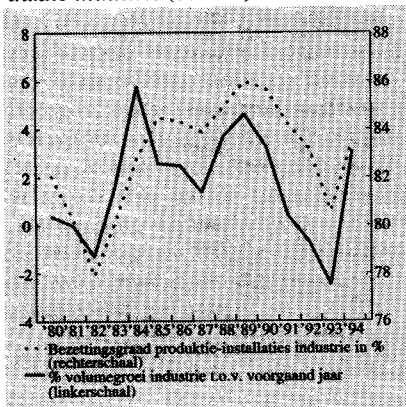
Faillissementen: stijging vlakkt duidelijk af

Het aantal uitgesproken faillissementen ligt dit jaar 1% boven het niveau van vorig jaar. Dit cijfer blijft fors achter bij de stijgingen in de voorgaande drie jaren. Vorig jaar bedroeg de toename van het aantal faillissementen nog ruim een kwart. In de periode 1983-1990 werden vrijwel uitsluitend dalingen van het aantal faillissementen waargenomen.

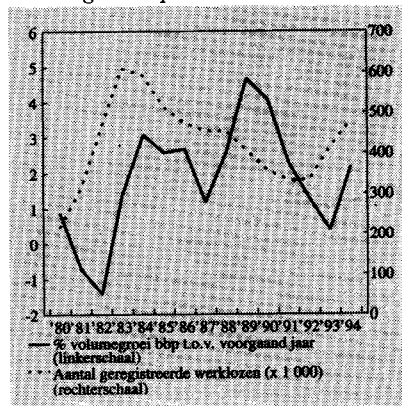
Werkloosheid en uitzendkrachten

Het aantal geregistreerde werklozen komt in 1994 gemiddeld uit op 480.000. Vergeleken met 1993 is dit een stijging van 65.000. In 1983 bereikte het aantal geregistreerde werklozen een top van 612.000. Hierna zijn op jaarbasis voortdurend dalin-

Figuur 4. Bezettingsgraad en groei productie industrie (volume)

Figuur 5. Aantal geregistreerde werklozen en groei bbp-volume

Kerngegevens ontwikkelingen 1982-1994, procentuele mutaties i.o.v. hetzelfde jaar daarvoor, tenzij anders aangegeven

	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994 1)	1982/94 gem. 2)
MACRO-ECONOMISCHE VOLUME ONTWIKKELINGEN														
<i>Bruto binnenlands product</i>	-1,4	1,4	3,1	2,6	2,7	1,2	2,6	4,7	4,1	2,3	1,3	0,4	2,2	2,1
Landbouw	8	3	6	-4	9	-4	5	7	10	3	1	5	-1	4
Delfstoffenwinning	-15	8	2	9	-7	4	-12	3	1	9	1	1	-1	0
Industrie	-1	2	6	3	2	1	4	5	3	0	-1	-2	3	2
Voodings- en genotmiddelenindustrie	1	0	3	-2	6	2	0	5	3	5	-1	-2	1 [sep]	2
Textiel-, kleding- en lederindustrie	-1	-3	5	2	-4	-3	4	2	5	-4	-7	-1	2 [sep]	0
Papier- en grafische industrie	-1	-2	4	3	2	3	6	4	3	1	0	-2	2 [sep]	2
Chemische industrie	-3	16	9	8	2	2	7	4	2	-3	-1	-2	6 [sep]	4
Rubber- en kunststofverw. industrie	4	10	7	6	7	3	9	11	5	1	0	-4	1 [sep]	5
Hout- en bouwmaterialenindustrie	-8	0	3	2	4	3	8	2	1	-2	1	-2	4 [sep]	1
Bakmetaalindustrie	-8	-7	13	2	-2	-8	9	6	-6	2	0	0	1 [sep]	0
Elektrotechnische industrie	-1	3	8	3	2	2	-3	2	9	-1	-1	-1	3 [sep]	2
Rest metaal- en overige industrie	0	-3	5	5	0	1	3	8	3	1	0	-6	1 [sep]	1
Openbare nutsbedrijven	3	1	1	3	4	1	3	0	3	3	1	2	2	2
Bouwnijverheid	-5	-3	3	1	3	2	10	2	1	-1	-2	-3	8	1
Handel, horeca en reparatie	-1	0	4	4	5	0	3	5	5	5	1	0	1	3
Transport	-1	2	7	3	3	2	3	6	6	7	5	2	3	4
Ov. diensten (excl. overh.)	-1	1	2	3	3	3	2	5	4	2	2	2	2	3
Overheidsbestuur	0	0	0	1	2	2	1	1	1	0	1	1	1	1
<i>Buitenlandse handel</i>														
Import goederen en diensten	1	4	5	7	3	4	8	7	4	4	3	0	5	4
Export goederen en diensten	0	4	7	5	2	4	9	7	5	5	3	2	5	4
<i>Consumptie</i>														
Overheid	1	1	-1	1	4	3	1	2	2	1	1	0	0	1
Gezinnen	-1	1	1	2	3	3	1	3	4	3	3	1	2	2
Voodings- en genotmiddelen	0	1	0	0	2	1	1	3	2	1	1	0	1	1
Duurzame consumptiegoederen	-5	1	-1	4	5	3	-1	4	9	5	2	-2	0	2
Overige goederen en diensten	0	1	2	2	2	2	1	4	4	3	3	2	2	2
<i>Investerings in vaste activa</i>														
Bruto investeringen, totaal	-4	2	5	7	7	1	5	5	2	0	1	-2	2	2
Naar bestemming: Bedrijven	-3	3	5	9	9	1	4	6	1	0	1	-2	2	3
Overheid	-7	-5	7	-4	-7	2	5	1	7	2	5	-3	3	1
Naar type: Woningen	-6	-1	4	-1	4	2	11	1	-3	-5	4	-1	7	1
Vervoermiddelen	12	23	-7	10	8	-3	-9	24	5	5	2	-18	10	5
Machines ed.	-4	5	17	18	8	3	0	4	5	-2	1	5	-4	4
<i>BBP/BNP buitenland</i>														
Verenigde Staten	-2,1	3,9	6,1	3,2	2,9	3,1	4,0	2,4	1,2	-0,6	2,3	3,2	4,0 [I-III]	2,6
Duitsland	-1,1	1,7	2,8	2,2	2,3	1,4	3,7	3,6	5,9	5,1	1,4	-1,7	2,0 [I-II]	2,3
Verenigd Koninkrijk	1,8	3,6	2,3	3,7	4,3	4,8	5,0	2,2	0,3	-2,0	-0,5	2,1	3,3 [I-III]	2,4
Japan	3,5	2,7	4,4	5,2	2,6	4,4	6,3	4,8	4,8	4,2	1,4	0,1	-0,1 [I-II]	3,4
PRIJZEN														
<i>Productenprijzen industrie</i>														
Afzet	3	0	6	1	-10	-3	1	5	-1	0	-1	-2	0 [sep]	0
Verbruik	9	0	7	0	-20	-5	1	7	-2	-1	-3	-4	1 [sep]	-1
Aardolie, North Sea Brent (in \$ per barrel)			28,46	27,30	14,43	18,34	14,98	18,10	23,57	20,01	19,32	17,24	15,69 [okt]	
Consumentenprijsindex	5,9	2,8	3,3	2,2	0,1	-0,7	0,7	1,1	2,5	3,1	3,2	2,6	2,8 [okt]	2,3
Regelingslonen particuliere bedrijven	8	3	0	1	1	0	1	1	3	4	4	3	2	2
Regelingslonen overheid	4	-4	-1	-1	1	1	0	2	4	3	3	3	1	1
Regelingslonen geprem. en gesub. sector	6	1	-3	0	0	1	1	2	4	3	4	4	1	2
<i>Wisselkoersen (in gld.)</i>														
Amerikaanse dollar (1)	2,67	2,85	3,21	3,32	2,45	2,03	1,98	2,12	1,82	1,87	1,76	1,86	1,84 [okt]	2,29
Engelse pond (1)	4,67	4,33	4,27	4,27	3,59	3,32	3,52	3,47	3,24	3,30	3,10	2,79	2,79 [okt]	3,59
Japanse yen (100)	1,07	1,20	1,35	1,39	1,46	1,40	1,54	1,54	1,26	1,39	1,39	1,68	1,78 [okt]	1,42
OVERIGE INDICATOREN														
Consumentenvertrouwen 3) (in %)	-43	-40	-22	-4	8	-1	2	13	4	-13	-14	-22	-7 [nov]	-11
Economisch klimaat	-70	-53	-9	17	21	-3	1	20	-3	-35	-36	-50	-14 [nov]	-16
Koopbereidheid	-25	-32	-31	-17	-1	0	3	9	9	1	1	-3	-2 [nov]	-7
Koersindex voor aandelen, algemeen	0	45	-28	-26	15	4	-9	-26	-3	3	5	16	18	13
Uitgesproken faillissementen	19	-11	-19	-14	-17	-15	2	-4	-4	16	24	27	1	0
<i>Conjunctuurstress industrie</i>														
Bezettingsgraad (in %)	77,9	80,2	82,8	84,5	84,3	83,9	84,9	86,0	85,7	84,2	83,2	80,7	83,5 [III]	83,2
Orderpositie (4e kw. 1993=100)	95	93	102	107	110	104	109	125	125	118	115	102	103 [okt]	108
Beoordeling orderpositie 3) (in %)	-40	-31	-10	-5	-12	-14	-6	-1	-4	-10	-16	-22	-8 [okt]	-14
<i>Arbeidsmarkt</i>														
Aantal banen van werknemers (x 1000)			4608	4705	4854	4955	5069	5191	5347	5469	5549	5554	5607 (juni)	
Aantal uren uitzondkrachten						3	8	12	7	-7	-6	-10	14 [III]	
Aantal vacatures (x 1000)							68	93	115	96	67	39	42 (juni)	
Geregistreerde werklozen (x 1000)	468	612	591	511	474	456	453	407	358	334	336	415	480	453
<i>Geld en krediet</i>														
Spaar-goederen	9	2	2	2	5	4	1	5	7	7	5	3	3 [sep]	4
Verstrekt consumentkrediet			4	7	15	9	5	4	5	11	10	4	4 [aug]	
Daggeldrente (in %)	8,1	5,3	5,8	6,3	5,8	5,2	4,4	7,0	8,3	9,0	9,3	7,1	5,1	6,7
Rendement op staatsobligaties (in %)	9,9	8,3	8,1	7,3	6,3	6,3	6,1	7,2	9,0	8,8	8,2	6,3	6,7	7,6
Hypotheekrente	9,9	8,3	8,3	7,8	7,0	7,0	6,9	7,6	8,8	9,3	8,8	7,5	7,2	8,0

1) Geraamde cijfers, ontleend aan of nadere detaillering uit de CBS-publicatie *Het Jaar 1994 in cijfers*; (1) Tijdvakcijfer; geeft aan de mutatie van het tijdvak januari 1994 tot en met de aangegeven maand (eq kwartaal) i.o.v. de overeenkomstige periode van 1993; (-) Ultimocijfer; 2) Het gemiddelde is berekend als rekenkundig gemiddelde van de jaarcijfers; 3) Het saldo van positieve en negatieve antwoorden in procenten van het totaal. - : gegevens nog niet beschikbaar.

gen waargenomen tot en met 1991, toen er gemiddeld 334.000 geregistreerde werklozen waren. Na een stabilisatie in 1992 begon de werkloosheid in 1993 aanzienlijk te stijgen. Ook in 1994 is de stijging betrekkelijk fors, al blijft deze iets achter bij die van vorig jaar.

Het is overigens niet ongewoon dat een aantrekkende economische groei niet direct leidt tot een daling van de werkloosheid. In de regel reageren de werkloosheidscijfers met enige vertraging op een conjuncturele verbetering. Ondernemers hebben de uitbreiding van de productie dit jaar voor een deel opgevangen met tijdelijk personeel. Dit blijkt uit cijfers over het aantal door uitzendkrachten gewerkte uren. Over de eerste drie kwartalen is er een toename van het aantal uren uitzendkrachten van ruim 14%. In de voorafgaande drie jaren werden uitsluitend dalingen gemeten.

Internationale ontwikkelingen

Bij een internationale vergelijking van de economische groei en de investeringen neemt Nederland een middenpositie in. Ook ons inflatiecijfer loopt redelijk in de pas met dat van andere landen. Met de groei van de werkloosheid scoort Nederland internationaal slecht.

Groei en investeringen

In Nederland is het volume van het bruto binnenlands produkt (bbp) in de eerste drie kwartalen van dit jaar 2,1% groter dan in dezelfde periode een jaar eerder. Van de in figuur 6 opgenomen landen neemt Nederland hiermee een middenpositie in. Met uitzondering van Japan is de economie in alle landen gegroeid. In Japan blijft het bbp op hetzelfde niveau als vorig jaar. De groeicijfers in Denemarken, Noorwegen, Nederland en de opgenomen Angelsaksische landen overtreffen die van vorig jaar. In de overige landen is het bbp gestegen, nadat verleden jaar dalingen waren waargenomen. De economie in de Verenigde Staten (VS) kent de laatste twee jaar de meest stabiele ontwikkeling. Opmerkelijk is verder dat de economische groei in Noorwegen het hoogst is, dit was twee jaar geleden ook het geval.

Het niveau van de bruto investeringen in vaste activa is in ons land in de eerste helft van dit jaar bijna 3%

groter dan een jaar eerder. In 1993 was er nog een daling van 2%. Een herstel heeft zich ook in Denemarken, Canada en Oostenrijk voorgedaan. In Duitsland, Frankrijk en Italië ligt het volume van de investeringen nog iets onder het niveau van 1993. In deze landen liepen de investeringen verleden jaar fors terug. Teleurstellend is de ontwikkeling van de investeringen in Japan. Na een daling in 1993 ligt ook het niveau in de eerste helft van dit jaar 2% onder dat van een jaar eerder.

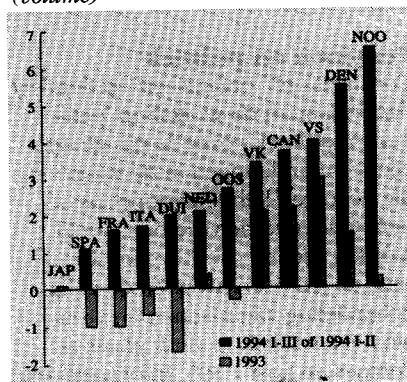
Inflatie en werkloosheid

De inflatie, gemeten als de stijging van de consumentenprijsindex, draagt in Nederland in de eerste tien maanden van dit jaar 2,8%. In 1993 was de prijsstijging iets kleiner. Samen met Denemarken, het Verenigd Koninkrijk (VK) en Spanje behoort Nederland tot de landen waar de inflatie in vergelijking met vorig jaar is gestegen. In de overige landen zijn de prijsstijgingen gedaald; in Canada, Noorwegen en Duitsland zelfs met meer dan 1%-punt. In de VS ligt de inflatie in de eerste tien maanden nog 0,3%-punt onder het percentage van 1993. Japan blijft een land met een geringe inflatie, de afgelopen jaren werd daar steeds de kleinste prijsstijging waargenomen. Dit jaar wordt deze positie voor het eerst ingenomen door Canada.

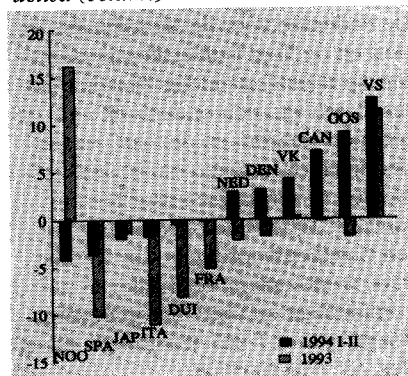
In de eerste negen maanden is het aantal geregistreerde werklozen in ons land 20% groter dan in dezelfde periode van 1993. Verleden jaar bedroeg de stijging 24%. Internationaal gezien scoort Nederland met deze percentages slecht. Groeipercenages van de werkloosheid in deze orde van grootte komen alleen voor in Duitsland en Japan. Daarentegen is in een vijftal landen (VK, VS, Noorwegen, Canada en Oostenrijk) het aantal werklozen in de eerste negen maanden afgenomen. De VS was het enige land waar de werkloosheid ook in 1993 daalde. In het VK is de werkloosheid in de eerste negen maanden het sterkst gedaald. In de periode 1990-1993 verdubbelde het aantal werklozen in het VK bijna.

Deze gegevens zijn ontleend aan de brochure *Het jaar 1994 in cijfers*, die het CBS begin december publiceerde. De jaarcijfers over 1994 zijn gebaseerd op maand- en kwartaalinformatie, die uiteraard nog niet voor het gehele jaar beschikbaar is.

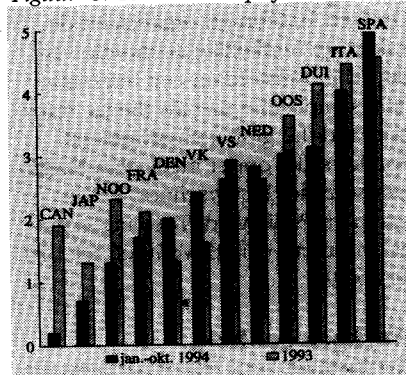
Figuur 6. Bruto binnenlands produkt (volume)^a

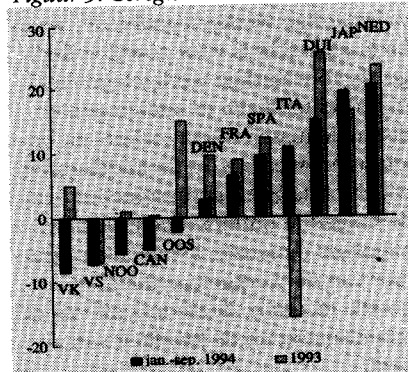
Figuur 7. Bruto investeringen in vaste activa (volume)^a

Figuur 8. Consumentenprijsindex^a

Figuur 9. Geregistreerde werklozen^a

a. Procentuele mutaties t.o.v. overeenkomstige periode voorgaand jaar.